

PARTER**Sökande**

1. Vimmerby kommun
Stadshuset
598 81 Vimmerby

2. Västerviks kommun
593 80 Västervik

Ombud för 1 och 2: Advokat Agnes Larfeldt och Jur.kand. Kajsa Tiderman
Agnes Advokatbyrå AB
Finnboda Kajväg 15
131 72 Nacka

SAKEN

Ansökan om omprövning av vattenhushållningsbestämmelser samt förlängning av
prövotidsförordnande i mål M 2860-17, avseende sjön Yxern, Västerviks och
Vimmerby kommuner

Anl.ID: 30263
Avrinningsområde: 71
Koordinater SWEREF99 TM N: 6395192 E: 564657

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen bifaller Västerviks och Vimmerby kommuners an-
sökan om ändring av Söderbygdens vattendomstols utslag den 25 juli 1938
(AD 32/1933) och fastställer att nedanstående vattenhushållningsbestämmelser
ska gälla för tappning av vatten ur sjön Yxern under en period om högst 3 år
från och med den 24 mars 2021.

Vattenstånd (RH00)	Tappning (m ³ /s)
Över + 92,8	10,0
92,5 — 92,8	3,0 — 10,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
92,3 — 92,5	1,5 — 5,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
91,8 — 92,3	0,4 — 3,0*
90,8 — 91,8 (sommar, dvs 1/5-31/10)	0,4
90,8 - 91,8 (vinter, dvs 1/11-30/4)	0,4 — 3,0*
Under + 90,8	0,4*

* regleringen ska eftersträva att nivån + 92,25 innehålls den 30/4

Större tappningsförändringar ska ske successivt.

Ovanstående vattendom från Söderbygdens vattendomstol gäller i övrigt oförändrat i enlighet med dess lydelse. Efter det att detta tillfälliga tillstånd upphört att gälla ska vattendomen från Söderbygdens vattendomstol fortsatt gälla även såvitt gäller där beslutade vattenhushållningsbestämmelser för tappning av vatten ur sjön Yxern om inte annat beslutas.

Villkor

1. Vattenverksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökan inklusive bilagor samt med vad sökandena i övrigt uppgivit eller åtagit sig i målet.
2. Verksamhetens påverkan på omgivningen ska kontrolleras enligt ett särskilt upprättat kontrollprogram. Kontrollprogrammet ska utöver dokumentation av sjöns nivåer, avbördning och regleringsåtgärder omfatta kontroll av höjdnivåer och areell omfattning avseende marker som kan utsättas för skador vid olika vattennivåer samt dokumentation av uppkomna och anmälda skador. Reviderat

förslag till kontrollprogram ska upprättas av kommunerna i samråd med tillsynsmyndigheten inom tre månader från det att denna deldom vunnit laga kraft.

Uppskjuten fråga

Mark- och miljödomstolen skjuter upp, med stöd av 22 kap. 27 § miljöbalken, avgörandet av vilken skadereglering som ska gälla enligt följande.

U1. Kommunerna ska senast sex månader efter att tillståndet till den tillfälliga regleringen har löpt ut inkomma till mark- och miljödomstolen med utredning avseende skada på jordbruksmark med anledning av den tillfälliga regleringen samt förslag till eventuell skadeersättning.

Oförutsedd skada

Anspråk enligt 24 kap. 18 § miljöbalken på ersättning för oförutsedd skada ska, föratt få tas upp till prövning, framställas till mark- och miljödomstolen senast inom fem år från det att denna deldom vunnit laga kraft.

Verkställighetsförordnande

Mark- och miljödomstolen förordnar att den ändrade vattenhushållningen ska gälla direkt även om deldomen inte har vunnit laga kraft.

Ändring av prøvotidsförordnande i deldom i mål M 2860-17

2. Med ändring av prøvotidsförordnandet U1 i deldom av den 24 oktober 2017 i mål M 2860-17 förordnar mark- och miljödomstolen att tiden för redovisning ska förlängas och inges till mark- och miljödomstolen senast sex månader efter att tillståndet till de ändrade vattenhushållningsbestämmelserna genom denna deldom i mål M 5783-20 har löpt ut.

Ogillade yrkanden

Mark- och miljödomstolen ogillar övriga yrkanden som inte behandlats ovan.

Prövningsavgift

Mark- och miljödomstolen ändrar inte den med stöd av 3 kap. förordningen (1998:940) om avgift för prövning och tillsyn enligt miljöbalken tidigare fastställda avgiften för målets prövning.

BAKGRUND

Yxern är Kalmar läns största sjö. Huvuddelen av sjön ligger i Vimmerby kommun medan utloppet, regleringsdammen och Yxeredsån är belägna i Västerviks kommun. Gällande vattendom från 1938 föreskriver höga tappningar ur sjön även vid låga nivåer och vid nederbördsfattiga perioder innebär detta en snabb avsänkning av sjöns nivå. För närvarande regleras sjön enligt vattenhushållningsbestämmelser som föreskrivits i en tidsbegränsad omprövningsdom (deldom den 24 oktober 2017 i mål M 2860-17), som dock upphör att gälla den 24 mars 2021.

Problem med stora nivåvariationer i sjön och torrläggning av sjöns stränder har förelegat under lång tid och berörda parter har på olika sätt försökt att komma tillrätta med situationen. Omprövningsdomen var resultatet av många års arbete och den förstudie som genomfördes under 2017, som utvisade att det vore önskvärt ur naturmiljösynpunkt med en återgång till de förhållanden som gällde före sjöns reglering år 1938. Mot denna bakgrund beslutade kommunerna om ett tvåstegsförfarande enligt vilket kommunerna i ett första steg ansökte om omprövning av gällande vattenhushållningsbestämmelser under en period av tre år för att åtgärda den akuta situationen i sjön och att samtidigt påbörja arbetet med en permanent förändring av regleringen.

Det har konstaterats att den tillfälliga regleringen varit lyckosam då sjöns nivåer har varierat i betydligt mindre omfattning än tidigare. Boende kring och nedströms Yxern har i huvudsak ställt sig positiva till förändringarna. Parallellt har arbetet med framtagande av den permanenta tillståndsansökan fortskridit men med hänsyn till flera omständigheter, inte minst de många olika intressen som berörs, har arbetet kommit att försenas. Huvudsakligt underlag för ansökan är framtaget men det återstår vissa delar och en ansökan till mark- och miljödomstolen om utrivning bedöms kunna ges in vid årsskiftet 2020/2021.

Med hänsyn till tidsbegränsningen i omprövningsdomen och då ett tillstånd till utrivning inte kommer att kunna vara på plats redan till våren 2021 ansöker kommunerna nu om en förlängning av tiden för tillämpning av de tillfälliga vattenhushållningsbestämmelserna enligt omprövningsdomen från 2017, i avvaktan på ett tillstånd till permanenta åtgärder och då det vore mycket olyckligt med en återgång till de ursprungliga tappningsbestämmelserna enligt domen från 1938. Den nu ansökta omprövningen av vattenhushållningsbestämmelserna avser således en förlängning av omprövningsdomen under ytterligare högst tre år, i avvaktan på beslut om permanenta åtgärder.

TIDIGARE BESLUT

Tillstånd till reglering av Yxern meddelades av Söderbygdens vattendomstol i dom den 18 maj 1938 (AD 32/1933). Regleringen skedde till förmån för nedströms belägna kraftstationer. Genom domen bildas Yxerns vattenregleringsföretag som äger dammen och sköter regleringen. Efter ansökan från kommunerna meddelade mark- och miljödomstolen genom deldom den 24 oktober 2017 i mål M 2860-17 en ändring av vattenhushållningsbestämmelserna i 1938 års dom som tidsbegränsades till en period av tre år från lagkraftvunnen dom. Domen överklagades men Mark- och miljööverdomstolen beviljade inte prövningstillstånd. Deldomen vann laga kraft den 24 mars 2018. I domen har skaderegleringen skjutits upp under sex månader från lagakraftvunnen dom.

ANSÖKAN

Yrkanden

1. Västerviks och Vimmerby kommuner (kommunerna) yrkar att mark- och miljödomstolen med ändring av Söderbygdens vattendomstols utslag den 25 juli 1938 (AD 32/1933) fastställer att nedanstående vattenhushållningsbestämmelser ska gälla för tappningen av vatten ur sjön Yxern under en period om högst 3 år från och med den 24 mars 2021.

Vattenstånd (RHOO)	Tappning (m ³ /s)
Över + 92,8	10,0
92,5 — 92,8	3,0 — 10,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
92,3 — 92,5	1,5 — 5,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
91,8 — 92,3	0,4 — 3,0*
90,8 — 91,8 (sommar, dvs 1/5-31/10)	0,4
90,8 - 91,8 (vinter, dvs 1/11-30/4)	0,4 — 3,0*
Under + 90,8 0,4*	

* *regleringen ska eftersträva att nivån + 92,25 innehålls den 30/4*

Större tappningsförändringar ska ske successivt.

2. Kommunerna yrkar även att mark- och miljödomstolen

- a) bestämmer tiden för anmälan av ersättning för oförutsedd skada med anledning av den ändrade vattenhushållningen enligt domen till 5 år från det att domen vinner laga kraft,
- b) förordnar att den ändrade vattenhushållningen ska gälla direkt även om domen inte vunnit laga kraft, dvs ett så kallat verkställighetsförordnande, samt
- c) skjuter upp, med stöd av 22 kap. 27 § miljöbalken, avgörandet av vilken skadereglering som ska gälla enligt följande:

U1. Kommunerna ska senast sex månader efter att tillståndet till den tillfälliga regleringen har löpt ut inkomma till mark- och miljödomstolen med utredning avseende skada på jordbruksmark med anledning av den tillfälliga regleringen samt förslag till eventuell skadeersättning.

Förlängd prövotid i mål M 2860-17

Kommunerna yrkar att mark- och miljödomstolen förlänger tiden för redovisning av skada enligt U1 i mål M 2860-17 så att denna redovisning kan samordnas med den redovisning som ska ske enligt punkten 2 c) ovan.

Utveckling av talan

Höjdsystem

I denna ansökan samt gällande tillstånd för regleringen av Yxern uttrycks höjduppgifter i systemet RHOO. Kommunerna avser dock att övergå till höjdsystemet RH2000 i den permanenta ansökan, då detta system numera används för nivåangivelser för sjön.

Fixpunkt framgår av dom den 18 maj 1938 och benämns Nykvarn, och har höjden +92,93 i RH00.

Rättslig grund för ansökan

Enligt 7 kap. 13 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet (LSV) har en kommun rätt att ansöka om ändrade eller nya bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten i syfte att tillgodose den allmänna miljövärden eller hälsovården eller främja fisket.

Målet handläggs som ansökningsmål, se 21 kap. 1 a § 1 st 9 p miljöbalken, på samma sätt som omprövningsmål enligt 24 kap. miljöbalken. De nya eller ändrade villkoren blir en del av tillståndet som verksamhetsutövaren ska följa. Vid en omprövningsansökan krävs ingen formell miljökonsekvensbeskrivning med samrådsförfarande.

Den nu ansökta omprövningen kräver liksom tidigare inga fysiska åtgärder utan avser endast en fortsatt reglering av sjön i enlighet med den ändring som skedde genom deldomen 2017. Skadereglering med avseende på skada på jordbruksmark föreslås skjutas upp under en prövotid om sex månader på samma sätt som tidigare.

För att åstadkomma en gemensam skadereglering för hela den tid som den tillfälliga regleringen tillämpats inkluderar denna ansökan om omprövning även ett yrkande om förlängning av tidigare meddelat utredningsvillkor.

Närmare om vattenhushållningsbestämmelserna

Enligt ordinarie vattenhushållningsbestämmelser i domen från 1938 tillåts en variation av Yxerns vattennivå med cirka 2,5 m och vattenhushållningsbestämmelserna föreskriver stor tappning även vid låga nivåer i sjön.

Vattenstånd (RH00)	Tappning (m ³ /s)
Över + 92,50	10,0
92,40 — 92,50	7,5
92,29 — 92,40	5,0
91,60 — 92,29	1,5 — 4,0
90,8 — 91,60	1,0 — 4,0
90,05 — 90,80	0,8 — 4,0
Under 90,05	Dammen helt öppen

Tabell 1 Vattenhushållningsbestämmelser enligt 1938 års dom.

Jämfört med situationen i början av 1900-talet har den reglering som genomfördes 1938 inneburit en absolut sänkning med ungefär en halv meter, en större amplitud, frånvaro av våröversvämning och andra säsongsmönster, samt att vattenståndet inte följer tillrinningen. Långvariga sänkningar har ofta skett från april till december.

Föreskriven minimitappning gör det inte möjligt att upprätthålla en acceptabel nivå i sjön, även under relativt normala nederbördsförhållanden. Tillrinningen till sjön under sommar och höst många år är mycket lägre än den lägsta tillåtna tappningen och har minskat över tid.

De ändrade vattenhushållningsbestämmelser som tillämpats sedan hösten 2017 har utformats efter den förstudie som kommunerna utförde under 2017. Syftet är att

återgå till en mer naturlig reglering av sjön, och ett steg på vägen har varit den alternativa reglering som innebär minskade tappningar på alla nivåer i sjön. Denna reglering har också accepterats av regleringsföretaget samt i princip samtliga berörda parter.

De vattenhushållningsbestämmelser som således fastställdes av mark- och miljödomstolen i deldomen 2017 framgår nedan.

Vattenstånd (RH00)	Tappning (m ³ /s)
Över + 92,8	10,0
92,5 — 92,8	3,0 — 10,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
92,3 — 92,5	1,5 — 5,0 (tappningen inom intervallet anpassas så att sjöns vattennivå inte ökar)
91,8 — 92,3	0,4 — 3,0*
90,8 — 91,8 (sommar, dvs 1/5-31/10)	0,4
90,8 - 91,8 (vinter, dvs 1/11-30/4)	0,4 — 3,0*
Under + 90,8	0,4*

* regleringen ska eftersträva att nivån + 92,25 innehålls den 30/4

Tabell 2. Justerade vattenhushållningsbestämmelser enligt deldomen i mål M 2860-17

Kort om Yxern

Yxern är Kalmar läns största sjö och är belägen i Botorpströmmens avrinningsområde. Huvuddelen av sjön ligger i Vimmerby kommun medan utloppet, regleringsdammen och Yxeredsån är belägna i Västerviks kommun. Markanvändningen i sjöns tillrinningsområde domineras av skogsbruk, men det finns även jordbruksmark. Frödinge är den största tätorten i tillrinningsområdet. Geologin inom området utmärks av en mängd parallella sprickdalar i nord-sydlig riktning. Väg 40 mellan Vimmerby och Västervik korsar två vikar i sjöns norra del.

Utloppet från sjön sker via Yxerns regleringsdamm och därefter till Yxeredsån. Via tre dammar i Nykvarn, Nässeltull och Kiltorpsström når vattnet Hagsjön och därefter en fjärde damm vid Totebo industrier.

Naturvärdena längs Yxerns stränder är i dagsläget begränsade med anledning av regleringen. Det finns inga naturreservat eller Natura 2000-områden med anknytning till vattenmiljön. De naturvärden som finns nära sjön är knutna till skogliga biotopskyddsområden och Skogsstyrelsens naturvårdsavtal, i första hand på Hästö och vid Hökhultnäs men även vid Toverum och Krogssfall.

Miljö kvalitetsnormer

För vattenförekomsten *Yxern (5E639176-152040)* är miljö kvalitetsnormerna fastslagna till god ekologisk status 2027 och god kemisk status med mindre stränga krav avseende kvicksilver och bromerade difenyleter. Vattenförekomsten har måttlig ekologisk status och parametern fisk anges i VISS ha varit utslagsgivande för klassificeringen. Även kvalitetsfaktorer för konnektivitet och hydrologisk regim har bedömts ha måttlig status. Yxern har god kemisk status med undantag av de mindre stränga kraven för kvicksilver och bromerade difenyleter.

Yxeredsån utgörs av vattenförekomsten *Tätsjöbäcken-Yxern (SE639254-152136)*. Miljö kvalitetsnormerna är satt till god ekologisk status 2027 och god kemisk status med mindre stränga krav avseende kvicksilver och bromerade difenyleter som överstrids överallt. Vattenförekomstens ekologiska status har enligt VISS bedömts vara måttlig med stöd av parametern för fisk som varit utslagsgivande. Hydromorfologiskt har vattendragets status klassats till god med avseende på morfologiskt tillstånd och måttlig med avseende på konnektivitet och hydrologisk regim. Yxeredsån har god kemisk status med undantag av de mindre stränga kraven för kvicksilver och bromerade difenyleter.

Erfarenheter av regleringen och dess konsekvenser

Vattenståndskurvor för sjön samt flödet till Yxeredsån under åren 2017-2019 framgår av bilaga 3 till ansökan. Här kan konstateras att under de år regleringen har tillämpats (2018 - 2019) har de låga nivåerna i sjön kunnat undvikas. Med hänsyn till den korta tidsperiod som den tillfälliga vattenhushållningen har tillämpats är det svårt att dra några långsiktiga slutsatser om miljökonsekvenserna. Enskilda intressen runt sjön och nedströms längs Yxeredsån har i huvudsak varit positiva till förändringen. Från jordbrukets perspektiv har det inledningsvis framförts synpunkter på för höga vattennivåer, vilket också var en risk som bedömdes finnas inför ansökan. 2018 var dock ett år med ovanligt höga flödesnivåer under vinter-vår, och där efter har det inte förelegat motsvarande problematik. Diskussion om kompensationsåtgärder, så som anläggande av våtmark, pågår med berörd jordbrukare.

En bedömning av förväntade miljökonsekvenser av en tillfälligt ändrad vattenhushållning genomfördes inför tidigare ansökan och kommunerna bedömer att denna bedömning fortfarande är relevant.

Sammanfattningsvis finns många positiva konsekvenser av högre medelvattenstånd och mindre nivåvariationer i Yxern, som den tillfälliga regleringen medför. För fastighetsägare, fiskerättsägare, sportfiske och det rörliga friluftslivet bedöms bli a fiske, båtliv och badliv underlättas. Fisket och kräftfisket gynnas på längre sikt av högre vattenstånd och mer naturliga förhållanden. Även jordbruket bedöms gynnas av högre medelvattenstånd och framförallt av att extremt låga vattenstånd undviks, men som konstaterats finns en ökad risk för tillfällig översvämning som kan drabba jordbruksmark i sjöns norra delar.

Igenväxningen av de södra grundområdena i sjön går inte att vända på kort sikt eftersom de arter som har etablerat sig tål djupt vatten, men nykolonisering, som snabbast sker på barlagd botten, accelererar inte. För att förhindra ytterligare nykolonisering är det viktigt med en förändring för att förhindra nya stora vattenstånds-sänkningar. Långvariga sänkningar med illaluktande dy och döda växter, fiskar,

musslor och större djur undviks med en förändrad reglering och det högre vattenståndet under våren ger positiva effekter på fisklek och fågelhäckningar.

Nedströms Yxern ger den ändrade regleringen av sjön effekter för Yxeredsån. Flödet i Yxeredsån kommer att följa tillrinningen något mer än vid regleringen enligt 1938 års dom, vilket ger positiva effekter på djur och natur i och längs ån. Detta bedöms förbättra hydrologisk regim, men det kommer fortfarande vara ett påverkat vattendrag med trappstegsliknande förändringar av flödet och med en påverkad säsongsdynamik. Vid torka kommer inte Yxeredsån att förses med lika mycket vatten, utan det blir en lägre tappning. Det kan ha negativa konsekvenser för öring och andra strömvattenlevande arter, samt för de fastigheter längs ån som länge haft ett högt minimiflöde. Samtidigt kan de tillfällen då lägsta tappning sker förväntas minska vilket bedöms vara en positiv effekt. Erfarenheterna från den period den tillfälliga regleringen har tillämpats är att nedströms intressen har varit i huvudsak positiva.

Berörda intressen

Yxerns regleringsdamm är belägen inom fastigheten Västervik Yxered 4:1 som ägs av Tekniska Verken i Linköping, som är största andelsägare i Yxerns regleringsföretag. Fastigheten omfattar vattenområdet i ån samt strandzonen längs en sträcka om knappt 1 km nedströms dammen.

Sjöns vatten är delvis utrett men fiskerätterna har utretts i samband med bildande av Yxerns Fiskevårdsområdesförening.

Den ansökta omprövningen av vattenhushållningsbestämmelserna för Yxern innebär en förlängning av den tidsbegränsade reglering som fastställdes i domen 2017. Jämfört med 1938 års dom innebär den tillfälliga regleringen i huvudsak mindre variationer av sjöns vattennivå och förändrade flöden i Yxeredsån. Kommunerna bedömer på samma sätt som tidigare att den ansökta regleringen kan påverka fastighetsägare och fiskerättshavare i och kring sjön samt nedströms fram till och med Hagsjön.

I den tidigare omprövningen i mål M 2860-17 bedömdes dock främst Tekniska Verken i Linköping, i egenskap av ägare till Västervik Yxered 4:1, Yxerns regleringsföretag samt Henrik Petersson, i egenskap av ägare till fastigheten Vimmerby Toverum 1:20 respektive arrendator till Vimmerby Frödingehult 1:5 och 2:5, vara berörda på sådant sätt att de skulle anses utgöra sakägare.

Kommunerna har dock inget att erinra mot att domstolen kommunicerar den nu föreliggande ansökan i en vidare krets om domstolen skulle finna detta lämpligt.

Övriga berörda parter

De ytterligare parter som får anses berörda är:

Yxerns Fiskevårdsområdesförening som förvaltar fisket i sjön och har deltagit i arbetet med den alternativa regleringen.

Nedströms Yxern finns ett antal mindre vattenkraftstationer. Det är i första hand kraftstationerna Totebo och Uddekvärn som påverkas av ansökt reglering. Samtliga kraftverksägare är dock medlemmar i Yxerns regleringsföretag som har tagit aktiv del i framtagande av den alternativa regleringsregimen och angivits som sakägare i målet.

Botorpsströmmens vattenråd utgör en sammanslutning av intressenter i hela avrinningsområdet.

Ersättningsfrågor

De nya vattenhushållningsbestämmelser som ansökan innebär medför minskade nivåvariationer i Yxern och ett generellt högre vattenstånd. Nivåerna ligger dock inom sjöns tidigare variationsintervall. Det har under den pågående tillfälliga regleringen framkommit synpunkter om att sjöns nivå legat för högt med hänsyn till jordbrukets behov, dock inom tillståndsgiven nivå. Som tidigare nämnts pågår diskussioner med berörd jordbrukare om möjliga åtgärder och avsikten är att nå en

överenskommelse. Frågan om påverkan på jordbruket kommer att behandlas i samband med den ansökan om permanent förändring som lämnats in.

För Yxeredsån kan mindre flöden förväntas men samtidigt minskar perioderna med lägsta flöden. Kraftproduktionen bedöms därmed kunna påverkas av den ändrade regleringen. Den ansökta tillfälliga regleringen har dock utformats i samråd med Yxerns regleringsföretag som förklarar sig godta den påverkan på kraftproduktionen som ansökan innebär.

Sammantaget bedömer kommunerna att det inte uppkommer sådan påverkan som kan leda till en ersättningsgill skada under den ytterligare treårsperiod ansökan avser. Skulle skada uppkomma av regleringen som inte kommunerna har förutsett kan detta lämpligen hanteras genom anmälan om oförutsedd skada.

INKOMNA YTTRANDEN

Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har avstått från att yttra sig i målet.

Länsstyrelsen i Kalmar län tillstyrker ansökan och anför bl.a. följande.

Länsstyrelsen instämmer i sökandes bedömning att det ur naturmiljöperspektiv inte är önskvärt med en återgång till tappning enligt 1938-års dom, eftersom utfallet av tappning enligt dom i mål M 2680-17 har varit övervägande positivt.

Vidare vill Länsstyrelsen framföra att det är viktigt att ansökan om utrivning/permanent förändring av vattenhushållningsbestämmelserna snarast lämnas in till domstolen för att säkerställa att det finns ett nytt tillstånd på plats då de tre åren som man nu söker ändrade vattenhushållningsbestämmelser för löper ut under våren 2024.

Länsstyrelsen avstår från att yttra sig över ansökan om förlängning av tidigare meddelat prövotidsförordnande avseende skadereglering.

Länsstyrelsen yrkar på villkor på att kontrollprogram ska tas fram i samråd med tillsynsmyndigheten.

Länsstyrelsen har inget att erinra mot att målet avgörs på handlingarna.

Tekniska verken i Linköping AB och Yxerns Regleringsföretag avstår båda från att yttra sig i målet.

Ann-Margréth Broberg, fastigheten Totebo 1:41, anför bl.a. följande. Det är viktigt att både Yxern, Hagsjön och Kvarnäsån får lämpliga vattennivåer, så att djur och natur i och omkring dem mår bra. Hon saknar kunskap om huruvida åtgärder skulle inverka menligt för henne och hennes fastighet. Om så är fallet kräver hon ekonomisk ersättning. Både Kvarnäsån och Hagsjön påverkar hennes fastighet. Bad och båtturer till och i Hagsjön, ger dem rekreation och livskvalitet. Skulle Kvarnäsån och/eller Hagsjön exempelvis bli grundare och kanske mer igenväxt, skulle det naturligtvis försämra både möjligheter och fastighetsvärde, likaså om vattennivån på ån vid min fastighet skulle höjas så att t.ex. bryggan försvinner eller trädgårdsarean rentav krymper.

Hennes förhoppning är att det går att ta hand om både sjöar och åar och livet i och omkring dem, utan att det medför något negativt.

Henrik Peterson, ägare till fastigheten Toverum 1:20 samt arrendator till Frödingehult 1:5 och 2:5 yrkar att vid nivåer över 91,8 m (RH00) skall regleringen hanteras bättre.

1. Ökningstakten upp till max i intervallet skall vara mycket snabbare när Yxern stiger.
2. Vid nivåer över 92,20 m (RH 00) skall tappningen ökas till 5 m³/sek och sen följa tidigare yrkanden.

3. Tappningen skall vara kvar på maxnivån 5 m³/sek respektive 3 m³/sek tills nivån går ner till 91,8 m (RH00) sommartid.

Detta för att tillse att nivåerna den första april respektive första juni hålls enligt bilaga.

I de fall tingsrätten inte finner det möjligt att göra dessa justeringar yrkar han att återgång skall ske till tidigare dom tills vidare.

Som skäl anförs bl.a. följande. Den nu tillfälliga domen enligt målnummer M 2860-17 har nu gällt i 3 år. Han har från första början varit positiv till att hitta lösningar till flödet i Yxern både på kort och lång sikt. Undertecknad hade dock synpunkter på den nu tillfälliga domen vad gäller tappning vid höga flöden. Tove-rums lantbruksföretag blir mycket hårt påverkat vid höga vattennivåer allt enligt tidigare inlagor. Det som påtalades då har också inträffat år 2018 och år 2019 med påföljden att knappt 30% av jordbruksmarkens skördar blev hårt skadade. Orsaken till skadorna är dels för låg tappning vid de höga flödena samt kraftverksintressenten Tekniska Verkens tolkning av det tillfälliga tillståndet.

Tekniska Verken ökar inte upp flödet i dag tillräckligt snabbt. Nu i vinter i andra halvan av december 2020 och under hela januari 2021 har nivåerna stigit kraftigt. Tekniska Verken ökade inte sin tappning förrän ca 10 dagar in i januari 2021. Alltså 40 dagar efter att nivåerna börjat stiga kraftigt. Detta från en mycket låg tappningsnivå på 0,4 m³/sek. Tappningen borde ökat till full tappning mycket tidigare i intervallet 91,80-92,30 (RH 00). Max tappning är 3 m³/sek i intervallet och man är fortfarande inte upp i mer än 2,2 m³/sek trots att man passerat in i ett nytt intervall med 5 m³/sek i maxtappning.

I samband med det tillfälliga tillståndet garanterade kommunen att skador uppkomna p.g.a. det tillfälliga tillståndet skulle ersättas. Han har yrkat ersättning 2018 och 2019 dock har ingen ersättning hittills betalats ut.

Med det som framförts ovan behöver vissa justeringar samt undanröjande av tolkningsutrymme genomföras om en förlängning av den tillfälliga domen skall fungera tillfredsställande.

I kompletterande yttrande har han anfört bl.a. följande. De fortsätter sina diskussioner och de står kvar i sak med viljan att hitta gemensamma lösningar. För dem är högvattnet en mycket stor ekonomisk skada. De vidhåller därför att man måste få till högvattenfrågan. Kommunen måste också stå upp och ersätta honom för sina redan uppkomna skador vilket går trögt och då menar han verkliga skador inte något schablontänk. Kommunen måste också fortsatt ersätta honom för eventuellt nya uppkomande skador. Kan inte båda frågorna lösas på ett bra sätt finns det bara att återgå till den ursprungliga domen kvar till beslut om en fast tröskel har vunnit laga kraft.

SÖKANDENS BEMÖTANDE

Beträffande yttrandet från Länsstyrelsen i Kalmar län anför sökanden följande.

Länsstyrelsen tillstyrker ansökan om omprövning av vattenhushållningsbestämmelserna och avstår från yttrande över förlängning av provotidsförordnande avseende skadereglering. Länsstyrelsen påpekar vikten av att inkomma med en ansökan om permanenta åtgärder och anser vidare att villkor om kontrollprogram ska föreskrivas.

Kommunerna har inget att erinra mot ett villkor avseende kontrollprogram, på motsvarande sätt som nu är fallet. Kommunerna avser att ge in ansökan om permanenta åtgärder till mark- och miljödomstolen inom kort.

Avseende yttrandena från Henrik Peterson anføres bl.a. följande. I de yttranden som givits in från Henrik Peterson framförs synpunkter på kommunernas agerande i skadesättningsfrågan såväl som i fråga om handhavandet av regleringen av Yxern enligt de nya vattenhushållningsbestämmelserna.

Kommunerna har i samband med den tidigare ansökan om omprövning fört en dialog med Henrik Peterson rörande risken för skada på dennes jordbruksmark och frågan om skadeersättning sköts upp genom ett prövotidsförordnande för att möjliggöra utvärdering. Efter tillämpning av de nya vattenhushållningsbestämmelserna kunde konstateras att delar av den låglänta marken som brukas av Henrik Peterson har påverkats negativt av högre vattenstånd, och kommunerna har därför fortsatt dialogen och nyligen tillsammans med Henrik Peterson tagit fram ett gemensamt förslag till kompensationsåtgärder. Från kommunernas sida har således varit tydligt att avsikten är att kompensera Henrik Peterson för skada, vilket dock inte framgår av aktuella yttranden, och inte heller att en överenskommelse varit nära förestående.

Kommunerna har nu ansökt om en förlängning av prövotidsförordnandet i första hand för att kunna få till stånd en lämplig samförståndslösning med Henrik Peterson. Med hänsyn till att det framstår som svårt att åstadkomma detta samt värdet av en tydlig och transparent reglering som fastställs i dom anser kommunerna att det är att föredra att mark- och miljödomstolen tar ställning till ersättningsfrågan, såväl avseende historisk som framtida skada. Kommunerna avser därmed, vilket också tidigare angivits, att i ansökan om permanenta åtgärder föreslå en skadeersättning till Henrik Peterson och därmed låta mark- och miljödomstolen ta ställning till ersättnings storlek.

Henrik Peterson framför även synpunkter på handhavandet av regleringen enligt de nya vattenhushållningsbestämmelserna och har önskemål om fastställande av krav på högre tappning för att hålla nere vattennivåerna främst under vårperioden.

För den nya tappningen vid regleringsdammen har fastställts ett kontrollprogram som föreskriver med vilken frekvens och storlek tappning ska ske vid olika nivåer i sjön. Kommunerna anser inte att tappning har skett i strid med gällande bestämmelser, och det finns inte heller någon skyldighet att tvinga ned vattennivån till +92,25 under våren. Av tekniska skäl, med nuvarande dammluckor samt dammens lokalisering, kan dock konstateras att det inte är helt okomplicerat att bedriva regleringen vid dammen på ett optimalt sätt. Kommunerna noterar de framförda synpunkterna

och avser att tillsammans med länsstyrelsen se över gällande kontrollprogram för att om möjligt öka frekvensen av besök vid dammen för att justera luckorna och därmed ytterligare anpassa tappningen vid höga nivåer i sjön.

Övriga yttranden. I aktbilaga 16 samt 20 upplyses om rättighetshavare som berörs, och kommunen noterar dessa uppgifter inför kommande ansökan om permanenta åtgärder, men anser inte att de föranleder någon kommentar i nu aktuellt mål. Fastighetsägare till Totebo 1:41 (aktbil 22) påpekar vikten av att åstadkomma lämpliga vattennivåer i Hagsjön, Kvarnäsån och Yxern med hänsyn till djur och natur samt fastighetsförhållanden. Kommunerna delar denna uppfattning och kan konstatera att de ändrade vattenhushållningsbestämmelserna under de tre år dessa har tillämpats hittills har haft positiva konsekvenser i dessa avseenden och att ingen ändring är planerad genom denna ansökan.

DOMSKÄL

Mark- och miljödomstolen har med stöd av 22 kap. 16 § andra stycket miljöbalken avgjort målet på handlingarna.

Rådighet

För att få utföra en vattenverksamhet ska sökanden enligt 2 kap. 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet ha rådighet över vattnet inom det område där verksamheten ska bedrivas. Enligt 2 kap. 5 § jfrt. 7 kap. 13 § samma lag har en kommun rätt att ansöka om ändrade eller nya bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten i syfte att tillgodose den allmänna miljö vården eller hälsovården eller främja fisket. Sökandena har således erforderlig rådighet.

Tillåtlighet avseende ändrade vattenhushållningsbestämmelser för Yxern

Mark- och miljödomstolen anser att sökandena har visat att det är angeläget att en förändrad vattenhushållning för Yxern kommer till stånd och att huvuddelen av remissvaren tillstyrker detta. I likhet med omprövningsmålet i M 2860-17 har ägare av jordbruksmark anfört att den tillfälliga ändringen av vattenhushållningsbestämmelserna riskerar att medföra negativ påverkan på jordbruksmark. Sökandena har angett att man är i färd med att inom kort inge en ansökan om en permanent ändring av vattenhushållningsbestämmelserna och att man har ambitionen att kunna lösa ersättningsfrågor inför eller inom det kommande målet. Mark- och miljödomstolen anser dels att det är angeläget att det finns tillräckligt kunskapsunderlag för att gå in i en definitiv prövning om ändrad reglering, dels att eventuella skador av en sådan permanent ändring låter sig bedömas och kvantifieras. Mot bakgrund av att en permanent lösning inte kan förväntas innan den tidbegränsade ändringen i dom M 2860-17 löper ut och att det ur miljösynpunkt är angeläget att inte ändra regleringsregim i onödan anser mark- och miljödomstolen att en ändring av vattenhushållningsbestämmelserna kan medges för som längst ytterligare tre år.

Mark- och miljödomstolen bedömer vidare att den sökta ändringen inte innebär att vattenförekomstens status försämras eller äventyrar uppnåendet av en god status.

Sammantaget anser mark- och miljödomstolen att det inte föreligger något hinder mot det sökta tillståndet på grund av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken eller hushållningsbestämmelserna i samma balk.

Villkor

Utöver vad som framgår av 1938-års dom och ett allmänt villkor och villkor om kontroll anser mark- och miljödomstolen att kontrollprogrammet även ska omfatta kontroll av vattennivåer och areell omfattning avseende marker som kan utsättas för skador och som behöver ingå i prøvotidsutredningen.

Skaderegleringen och uppskjuten fråga

Frågan om skador och skadereglering till följd av de tillfälliga ändrade bestämmelserna genom deldomen i mål M 2860-17 sattes på provotid varvid en utredning med avseende på skador på jordbruksmark med förslag till skadeersättning skulle inges till domstolen senast sex månader efter att tillståndet till den tillfälliga regleringen har löpt ut.

Mark- och miljödomstolen anser att en sådan lösning är rimlig eftersom det ger möjligheter att precisera skadornas omfattning och variation till följd av variationer i nederbörds klimat och avrinning, se även Miljödomstolen vid Växjö tingsrätts domar avseende skador till följd av tunneln genom Hallandsås, M 13-99 och M 999-07.

Mark- och miljödomstolen uppskjuter därför frågan om skadereglering till följd av den nu medgivna ändringen av vattenhushållningsbestämmelserna under en provotid. Under provotiden ska kommunerna utreda skador på jordbruksmark med anledning av den tillfälliga regleringen. Utredningen, med förslag till skadeersättning ska ges in till domstolen senast sex månader efter att tillståndet till tillfällig reglering i den nu meddelade deldomen har löpt ut.

Yrkandet om förlängd provotid avseende skadereglering i mål nr M 2860-17

Till följd av att tillståndet till tillfälligt ändrad reglering nu i praktiken förlängs med tre år har sökandena yrkat att domstolen ska förlänga provotiden i M 2860-17 så att den samordnas med den provotid som nu föreskrivs för den nya perioden.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att detta innebär att frågan om skaderegleringen för den första perioden skjuts framåt ytterligare i tiden vilket skulle kunna vara till nackdel för eventuella skadelidande. Mark- och miljödomstolen bedömer dock att det även kan vara till den enskildes fördel att få ett bättre underlag för skadeberäkningen. Mot bakgrund av att prövning av en permanent förändring är nära förestående och att sökandena i samband med denna ansökan har ambition ta fram

ett samlat underlag för skadereglering anser mark- och miljödomstolen att yrkandet bör bifallas. Detta innebär att frågan om skador till följd av den tillfälliga regleringen alltjämt är öppen och inte begränsad i någon del.

Oförutsedd skada

Mark- och miljödomstolen finner inte skäl att ändra den förslagna tiden på fem år från det att domen vunnit laga kraft. Domstolen erinrar om att oförutsedda skador är sådana som inte omfattas av prøvotidsförordnandet och den uppskjutna skaderegleringen.

Verkställighet

Mot bakgrund av de olägenheter, bl.a. i form av svårigheter att utreda eventuella skador, som kan uppstå om 1938-års vattenhushållningsbestämmelser åter måste tillämpas under en kortare eller länge tidsperiod anser domstolen att verkställighetsförordnande bör medges.

Rättegångskostnader och ersättningar

Några konkreta yrkanden om ersättning för skador eller rättegångskostnader har inte inkommit. Domstolen förordnar därför inte vidare i saken.

Prövningsavgift

Det saknas skäl att ändra den tidigare fastställda avgiften om 1 500 kr för målets prövning.

Ogillade yrkanden

Övriga framförda yrkanden som inte särskilt behandlats ovan ogillas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (MMD-01)

Överklagande senast den 13 april 2021.

Marie Gerrevall

Carl-Philip Jönsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Marie Gerrevall, ordförande, och tekniska rådet Carl-Philip Jönsson samt de särskilda ledamöterna Anders Eklöv och Tommy Danielsson.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.